

תלמיד שני: שם נאמרו רק הדברים השליילים "לא ברוח ה'", "לא ברעש ה'". במה כן?

תלמיד שלישי: "בקול דממה דקה!"

תלמיד רביעי: לא כתוב כך.

מחנך: נכון, אפשר כי גם בקול דממה דקה לא יהיה שום דבר. אולם בתנאים אלה האפשרות היא גדולה יותר.

תלמיד: למה לא נאמר זאת לאלהו לפני שבאה הבצורת?

מחנך: הבצורת והיסורים נחוצים היו כהכנה. ועוד, לצורך הדורות היה חשוב שייעשה ניסיון כזה ונדע אנחנו וכל הדורות את דרכי רוח האדם.

תלמיד: למדנו על משהו אחר ולא על הנושא שכתוב על הלוח. הנושא הוא שאלהו מבקש להציל את ישראל מכליון.

מחנך: כל מה שלמדנו הוא בדיוק לנושא זה. רבים שואלים איך זה אפשר להתאים בין אליהו הנביא שבפרקים אלו לאלהו שאנו מכינים לו כוס בליל הסדר וכסא בכל ברית מילה? אליהו שאנו מצפים לו נראה רחמן, טוב ומטיב. כאן דמותו היא שונה בהחלט.

התשובה, כי גם בזמן שזעם אליהו, ביקש את טובת ישראל. הוא ידע כי אם ימשך המצב כמו שהוא, לבסוף יגלו ישראל מהארץ והיא תישאר שממה. מוטב שיסבלו עתה מעט ויתקנו את דרכם, מאשר ימשיכו לחיות חיים טובים עד שפתאום יבוא האסון.

הוא לא הצליח הצלחה מלאה, אבל כאמור יחידים רבים בודאי שבו אל ה' בכל ליבם, וזכו להתקיים בתוך כלל ישראל עד היום. לא ברוח ה', ולא ברעש, אין להשיג הרבה בכל אלו, אבל בלעדי אלו עוד יותר גרוע. דרושים כל האמצעים, גם סערה, גם רעש וגם קול דממה דקה, שבדרך כלל היא העיקר.

פרקים כ, כב.

הענין הכללי: המלחמות הגדולות עם ארם.

אין פסוק ואף חצי פסוק בנביאים ראשונים, כמו בכל התורה כולה, שלא יהיה בו דבר חדש. ככה הוא גם בפרקים כ, כב, העוסקים במלחמות עם הארמים, הם הסורים של היום על פי מקומם. בכל זאת יש ללמוד פרקים אלו בביאור קל בלבד, מחוסר זמן.

להלן יודגשו נקודות מסויימות שעליהן יש לנהל שיחות ולבררן.

נושא ראשון: יחסי ארם וישראל.

מחנך: האם זוכרים אתם אימתי למדנו על יחסי ישראל וארם?

תלמיד: רק לפני זמן קצר, כאשר אסא הזמין את הארמים להלחם בבעשא מלך ישראל (לעיל טו יט-כ).

מחנך: בספרי הנביאים הראשונים נכתב על מלחמות נוספות, נסו להיזכר.

אסייע לכם להיזכר על ידי שאלה נוספת. מי היה כושן רשעתיים?

תלמיד: הוא היה מלך ארם, ונלחם בישראל בימי עתניאל בן קנז, ראשון השופטים.

מחנך: אז סיכמנו את יחסי ישראל וארם מימי אברהם אבינו. ארם היא בעצם מקום שבו נולדו וגדלו אבותינו, ושפתם – השפה השניה שלנו מימי אברהם אבינו, אבל תושבי הארץ הזאת הם תמיד מראשי שונאינו. הם היו הראשונים להילחם בנו בימי השופטים, ואף השתלטו על הארץ לזמן מה. לאחר מאות שנים של שקט שוב נתחדשו המלחמות. היו מלחמות רבות בימי דוד, שהכניע את הסורים, וארצם היתה זמן מה ארץ כיבוש יהודית. היזכרו מספר מלכים מי היה הראשון שהחל לבטל את כיבושי דוד?

תלמיד: רזון בן אלידע בימי שלמה (לעיל א כג-כד).

מחנך: כמה זמן עבר מאז? (טוב לחזור על התאריכים) בספר לא כתוב במפורש באיזו שנה מימי שלמה זה היה, אבל עיינו בספר ותראו שזה נמשך זמן ניכר.

תלמיד: כתוב שם בפסוק כה: ויהי שטן לישראל כל ימי שלמה. אילו היה זה רק זמן קצר לא היה כתוב "כל ימי שלמה".

מחנך: נכון, אבל לשם הבהירות נעשה חשבון רק מעת פילוג הממלכה עד המלחמה הזו. כמה זמן עבר עד ימי אחאב?

תלמיד: 62 שנה (ירבעם ובנו 24, בעשא ובנו 26 שנה, עמרי 12).

מחנך: מלחמה זו היתה בשנת השש עשרה לאחאב (כך נראה מברייתא דסדר עולם, ספר הכרונולוגיה של התנאים). אם כן זה בערך כשמונים שנה, זמן רב למדי מתחילת התגברות הארמים בימי שלמה.

כאמור, בימי אסא יצאו להילחם על פי הזמנה יהודית. אבל לא הוסיפו להילחם עד ימי אחאב. לפי הכללים שיש לנו בהבנת המאורעות בדברי ימי ישראל במיוחד, שהמאורעות מודרכים תמיד מחוץ לסיבות ההיסטוריות הגלויות גם מנימוקים רוחניים, ברור לנו שחטאי מלכות ישראל בימי אחאב הם שעוררו את הכוח הנסתר שהיה מתחת הכוח הגלוי של הארמים אשר החלו עתה במלחמות ממושכות עם ישראל.

תלמיד: אני לא מבין, לפי מה שאני רואה על המפה דמשק די רחוקה משומרון, בפרט בתנאי התנועה בימים ההם. כיצד זה הגיע בן הדד עד שומרון הבירה? האם לא ניסו לעצרו לפני כן?

מחנך: פעמים רבות עלינו ללמוד גם מבין השורות של דברי הנביאים. יחד עם זאת עלינו לצרף עובדות הידועות לנו ממה שקוראים בימינו הפסיכולוגיה (המצב הנפשי) של בני ישראל. עמנו כמעט מעולם איננו מוכן למלחמה, והאויב מפתיע אותנו במלחמות ומשיג הישגים ניכרים. רק לאחר שהסכנה מגיעה לשיאה מתארגנים ישראל למלחמה. אולי תוכלו אתם להסביר לי מה מקור מצב נפשי זה?

תלמיד: מפני שאין אנו אוהבים את הכוח ורק בקושי אנו לומדים איך עושים מלחמה. תמיד אנו שוקעים בחלומות של שלום ומקוים ומאמינים שיהיה שלום.

מחנך: נכון, וזה לא מתוך עצלות, אלא מפני שיש לנו תפקידים חשובים אחרים בחיים, וראשית כל תפקידים רוחניים. בגויים ההכנה למלחמה היא ספורט החיים (יש אומרים שיהודים צריכים לשמוח כאשר הגויים עוסקים במשחקי ספורט סתם. זה מסיח את דעתם מן הספורט שבהכנה למלחמות). כאשר הם צוברים כוח המלחמה פורצת כמעט מאליה, בפרט כאשר יש להם אילו שהם נימוקים וחשבונות הסטוריים, כמו שהיה עם הארמים, שארצם היתה כבושה בימי דוד וכנראה גם לאחר מכן היתה עליה השפעה ישראלית. ראו כיצד מגיב אחאב על מלחמת הפתעה זו?

תלמיד: הוא נכנע כניעה גמורה ומוכן למסור את כספו וזהבו וגם את נשיו ובניו.

מחנך: (דרך אגב רואים כי היו לאחאב נשים מחוץ לאיזבל. זה חשוב להבנת כמה דברים שכתובים עליו כאן להלן) אפשר לומר שאחאב נוקט קו מקובל בתולדות ישראל גם עד ימיו. ישראל מעולם לא ניסו להילחם מלחמות שנראו כאבודות, כמו במלחמת הפתעה זו. למעשה היו כל המלחמות בתקופת השופטים מלחמות הפתעה, וישראל נכנעו פעם לארמים, פעם למואבים, וכן הלאה. הם משלימים עם הגזירה ויודעים כי יבוא הזמן ויתגברו מחדש.

תלמיד: אבל אני לא מבין, מה אירע שבכל זאת יצא למלחמה? אמנם כתוב שהזקנים והעם יעצו לו כן, אבל למה לא שאל את הזקנים לפני כן?

מחנך: אין הסבר מלא לכך בפסוק עצמו, אבל יש קצת הבדל בין מה שאחאב אמר לתת ובין מה שמלך ארם דרש. ראו מה זה?

תלמיד: מלך ארם מבקש לחפש בביתו ובבית עבדיו. זה מעליב, ועל כן אמרו להילחם.

מחנך: אין זה מסתבר שרק בגלל העלבון עשו כן. אין אנו יכולים להבין את העניין בלי התורה שבעל פה. בגמרא מבואר שכוונת הארמים היתה ליטול מישראל את ספרי התורה

שברשותם, שידעו כי מהם בני ישראל שואבים את גאוותם ובטחונם. זה דומה ממש לגזירות שגזרו מלכי סוריה היוונים בימי החשמונאים, זו הסיבה שהזקנים והעם אמרו להילחם ואחאב הסכים להם. זה הפך את אופי המלחמה לרוחני.

תלמיד: למה לא כתוב על כך במפורש?

מחנך: גם מלך ארם לא אמר זאת במפורש, אבל זה הובן מדבריו. אחאב הציע לתת לו את הכל, והוא עדיין מבקש לחפש. מה עוד ביקש למצוא?

תלמיד: כלום זה עולה על הדעת שאחאב שהיה רשע יסכים להילחם בגלל התורה? אולי ביקש מלך ארם לחפש נשק מוסתר?

מחנך: אנו רואים שבדרך כלל לא חשב עתה אחאב על מלחמה, כי לא היה מוכן לה, ולמה יחליט להילחם בגלל מעט הנשק שברשותו. בכל זאת אין הנביא כותב במפורש שסיבה רוחנית היא שהכריעה.

לכל החלטה יש סיבות רבות, והתולה מאורעות רק בסיבה אחת טועה. בודאי היסס אחאב הרבה לפני שהחליט על הכניעה. ממה שתלמדו עליו בפרק זה תראו כי היה איש גיבור ועשוי ללא חת. הוא החליט על הכניעה מתוך לב חצוי, ובנקל שינה את דעתו כאשר שמע את דעת הזקנים והעם וכאשר נוסף גם נימוק רוחני, שהוא לבדו לא היה מכריע בשיקולים אם להילחם או להשלים. לכן לא נכתב על כך בספר, אבל נמסר בעל פה, כדברים רבים מאד מדברי התורה שנמסרו בעל פה להשלים את הכתוב.

להבנת מצב נפשו של אחאב בשעה זו יש לזכור כי זה היה זמן מה לאחר המעמד בהר הכרמל כאשר הושפע מאד מאלהו הנביא והרג על פיו את נביאי הבעל, גם העם היה תחת רושם הקריאה "ה' הוא האלקים".

כאמור בעיקרו של דבר אחאב עצמו גם הוא היה עובד ה' ותמיד היו סביבו גם נביאי אמת, אף כי בגלל קשריו המסחריים הושפע מן הצורים והשתדל להיות נוח לעובדי האלילים, והירשה לאיזבל להילחם בחמת זעם בנביאים שקנאו לשם ה'.

אישיותו של אחאב מתבלטת כאן, כמו במקרים אחרים, בשפתו השנונה. ידועה אימרתו "אל יתהלל חוגר כמפתח!" (כ יא), היא אימרה שחוזרים עליה ויש בה טעם תורני. לעתים הוא נראה חלש, אבל מיד הוא מתאושש. אמנם אז הוא הופך תקיף מדי. המלחמה האחרונה המתוארת בפרק כא, היתה מיותרת או מוקדמת, אבל אחאב נופל בה כגיבור. דמו נשפך והוא עומד במרכבה. יום תמים הוא מחזיק מעמד ולא מספר על יסוריו, כדי שלא להבהיל את המחנה.

תלמיד: בסופו של דבר, הלא היה אחאב רשע גדול ואין לו חלק לעולם הבא, אם כן למה עלינו לספר כל כך בשבחיו?

מחנך: לא כבוד אני בא לחלוק לאחאב, אלא להראות לכם כיצד עם ישראל מפסיד מאז ועד היום הזה אנשים מצויינים וגדולים, המסתבכים בעניינים זרים ובלתי נכונים. אנחנו עם גדול מאד. בגלל העבר שלנו, וגם בהווה. אשאל אתכם: לאיזה שיא היינו מגיעים אילו לא טרפו שיטות חיים זרות את חייהם של אנשים גדולים רבים שלנו? מה היו פני ההסטוריה שלנו, אילו איש מוכשר כמו אחאב היה מולך בצדק וברוח ה'?

זו לא שאלה הנוגעת לעבר הרחוק. כל אחד מכם יודע כמה אנשים גאונים אנו מפסידים, כמו שהפסדנו את אחאב. זו אחת המטרות החשובות של הלימוד וההעמקה בתנ"ך.

פרק כא

הנושא: רצח נבות (לפי הדמיון ולאחר העיון).

מחנך: האם מוכרות לכם המילים הראשונות של פרק כא?

תלמידים: בודאי. הן דומות ל"ויהי אחר הדברים האלה והאלקים נסה את אברהם ויאמר אליר" (בראשית כב א).

מחנך: במילים אלו הכוונה היא תמיד לומר, הנה אירעו מעשים רבים כאלה והם גרמו למה שבא מעתה (ראו שם ברש"י). כך הוא גם כאן. המאורעות הגדולים בקשר לבצורת, מעמד הר הכרמל, והנצחון על הארמיים – בלבלו את רוח אחאב. מצד אחד היה מלא חרדה למעמדו, שמא יזלזל בו העם על הפכפכנותו, שלעיתים נכנע לאליהו הנביא ולעיתים לאשתו איזבל. מאידך, נסך בו הנצחון על הארמיים בטחון רב, והוא התפנה לייפות את ארמנותיו. בתים יפים היו לאחאב. להלן (כב לט) כתוב שהיה לו בית משן פילים. בתים כאלו היו לאנשים פרטיים מעשירי ישראל, כמו שנזכר בעמוס (ג ט). יש אומרים שלא כל הבית היה בנוי משן, אלא רק חלקים פנימיים שונים. בכל אופן אחאב אהב לגור בבתים יפים. ראו מה התחשק לו עכשיו?

תלמיד: לעשות לו גן ירק ופרחים ליד ביתו.

מחנך: בכל זאת אין להפריז, למעשה היה קצת צדק בבקשת אחאב, ונבות היה צריך למלא את בקשתו. ממשלה מפקיעה פעמים רבות אדמות לצרכי ציבור. לאחאב כמלך היתה רשות גמורה לעשות כן. נבות נהג בעזות כאשר דחה את בקשת אחאב. בכל זאת לא יכול היה אחאב להתייחס לנבות בצורה שהתייחס. להבנת העניין אבקש מכם לחפש בפרק כ, איזה שבח גדול נאמר על אחאב שם?

תלמיד: "הנה שמענו כי מלכי בית ישראל כי מלכי חסד הם" (כ לא).